

**İCARE (FİNANSAL KİRALAMA) İŞLEMLERİNİN İSLAMİ MUHASEBE
STANDARTLARI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ****EXAMINATION OF İJARAH (LEASING) OPERATIONS WITHIN THE FRAMEWORK
ISLAMIC ACCOUNTING STANDARDS****Doç.Dr. Mahmut YARDIMCIOĞLU**Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşleme Bölümü,
Kahramanmaraş/Turkey**ÖZET**

İcare işlemi temelde, kiralama süresinin bitiminde mülkiyetin kiralayana devredildiği bir sözleşme olarak açıklamak mümkündür. Bu yöntemde kaynak aktaran kuruluş müşterisinin istediği özelliklerdeki malı satın alarak ve üzerine belirli bir kar payı ekleyerek malı müşteriye kiralamaktadır. Kira süresince mülkiyet kaynak sağlayan kuruluşta kalmaktadır. İcare sözleşmesinde kiranın bedeli ve süresi önceden taraflarca açıkça belirlenir. Bu yöntemde finansal kiralama sürecinde kaynak aktaran kuruluşta önceden belirlenmiş sabit bir tutarda getiri söz konusudur.

Bu çalışmada, öncelikle klasik anlamda bilinen finansal kiralamanın işleyişi ve türleri hakkında genel bilgiler verilecek olup, muhasebeleştirme süreci incelenecektir. Daha sonra İslami muhasebe kuralları çerçevesinde İcare (finansal kiralama) işlemlerinin muhasebeleştirilme süreçleri, finansal kiralamaya kaynak sağlayan İslami banka açısından örnek uygulamalar üzerinden açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: İcare, Finansal Kiralama, İslami Muhasebe**ABSTRACT**

Basically İjara process can be explained as an agreement that transferred the property to the lessor at the end of the rental period. In this method, the organization of transferring source purchases specialty goods of customer's request and rents the property to the customer by adding a certain dividend. During the lease term ownership of property remains source provider. The cost and duration of the lease contract of İjarah clearly are determined by the both sides. In this method, during the leasing process return of predetermined fixed amount is possible to the organization of transferring source.

In this study, primarily it will be given general information about the type of lease and the process of leasing known in the classical sense, then the accounting process will be examined. Later, accounting processes of the İjara transactions (leasing) within the framework of Islamic accounting rules, will be described on compliance with examples in terms of Islamic banks providing leasing sources.

Keywords: İjara, Leasing, Islamic Accounting**1. GİRİŞ**

İcâre, fukahânın ıstılahında “ma-lum menfaati malum bedel mukabilinde satmak” olarak mecellede tanımlanmıştır (Mecelle,md:405; Aktepe,2010:62). İcare işlemi esasında, kiralama süresinin bitiminde mülkiyetin kiralayana devredildiği bir sözleşme olarak açıklamak mümkündür. Bu yöntemde kaynak aktaran kuruluş müşterisinin istediği özelliklerdeki malı satın alarak ve üzerine belirli bir kar payı ekleyerek malı müşteriye kiralamaktadır. Bununla birlikte İcare esas oluşan sözleşme İslam hukukuna uygun olması gerekmektedir.

İcare “temelde mal ve hizmetin ücret karşılığı kiralanması mahiyetindeki hukukî işlem türleri, Hz. Peygamber döneminden itibaren Kur'an ve Sünnet'in genel ilke ve özel hükümlerinin de desteğiyle

gelişerek ve sağlam bir dinî-ahlâkî zeminde sağlıklı bir işleyiş kazanarak devam etmiş, İslâm hukuk ekolleriyle belli bir doktriner yapı kazanarak “icâre akdi” başlığı altında ifade edilmeye başlanmıştır. İslâm hukukunda icâre, klasik fıkıh literatüründe genelde bey’ akdinden sonra ikinci sırada ve önemde ele alınan, başta modern hukuktaki kira ve iş (hizmet) sözleşmeleri olmak üzere menfaat ve emeğin ücret karşılığında süreli olarak temlik ve tahsisini konu alan sözleşme türlerini kuşatan özel bir akdin adı olmuştur. Bu gelişmeler sonucudur ki fıkıh kitaplarının “Kitâbü'l-İcâre” başlıklı bölümlerinde bu akdin tanım ve mahiyeti, neveleri, kuruluş, işleyiş ve sonuçları hem İslâm borçlar hukukunun bey’ akdi modeliyle çizilen genel teorisine, hem de toplum hayatının bu alandaki beklenti ve problemlerine uyumlu şekilde ele alınmış ve neticede ilk dönemlerden itibaren icâreakdi konusunda zengin bir doktrin oluşmaya başlamıştır. Hanefî hukukçuları, icâre akdini değişik şekillerde tanımlamışlarsa da bunlar iki tarif altında toplanabilir. Birincisi, “Mâlum bir menfaati mâlum bir ivaz karşılığında satmaktır” ve Mecelle’de de benimsenen tarif budur (md. 405). İkincisi, “Menfaati ivaz karşılığında temlikdir” şeklinde olup bunu, “İvaz karşılığı menfaat üzerine akiddir” şeklinde ifade etmek de mümkündür. Diğer fıkıh mezhepleri de icâre akdini benzer ifadelerle tarif etmişlerdir.” (www.islamansiklopedisi). Diğer yandan, İslam dininin temel kaynağı olan Kur’an-ı Kerimde mali olayların kayıt altına alınması ile muhasebenin özünü oluşturan kayıtlama eylemini Kur’an-ı Kerimde “Bakara” suresinin 286 ayetinde açıklanmıştır. Ayetin Türkçe meali şu şekilde açıklanmaktadır; “*Ey iman edenler! Belirli bir süreye kadar borçlandığınız zaman onu yazın. Aranızda bir katip doğru olarak yazsın. Katip Allahın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan kaçınmasın, yazsın. Borçlu olan da yazdırsın. Rabbi olan Allaktan korksun da ondan hiçbir şeyi eksiltmesin. Eğer borçlu cahil veya zayıf, ya da bizzat kendisi yazdırmaya gücü yetmezse, velisi (onu) dosdoğru yazdırsın. Erkeklerinizden iki de şahit bulundurun. Eğer iki erkek yoksa, razı olacağınız şahitlerden, bir erkek ve biri unuttuğu zaman diğerinin ona hatırlatması için iki kadın (şahit de olabilir). Şahitler çağrıldıklarında (şahitlik etmekten) kaçınmasınlar. Küçük olsun, büyük olsun borcu süresiyle birlikte yazmaya üşenmeyin. Bu, Allah katında daha adaletli, şahitliğin daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için de en isabetli olandır. Ancak aranızda yaptığınız alışverişlerin peşin bir ticaret olması halinde onu yazmamanızın bir günahı yoktur. Alışveriş yaptığınız zaman da şahit tutun. Yazana da şahide de zarar verilmesin. Eğer bir zarar verirsiniz bu şüphesiz, sizin yoldan çıkmanız demektir. Allah’tan korkun. Allah (bunları) size öğretmektedir. Allah her şeyi bilendir.” (Bakara Süresi: 282 Ayet). (Piriş,2004;Can,2008:4-5). Bu bağlamda, Kur’an-ı Kerimi temel kaynak alan, İslami finansal kurumlar İslami ilke ve kurallara uygun finansal ürünlerin kayıtlama süreçlerine ilişkin bazı standart uygulamalar belirlemişlerdir. Bu kurulları başta IFSB (Islamic Financial Services Board – İslami Finansal Hizmetler Kurulu) ve AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions - İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu) olarak açıklamak mümkündür. Bu kurumlar tarafından İcare’nin işleyişine ve muhasebeleştirilmesine ilişkin İslami muhasebe standartlarına göre belirlenmiş standartlar FAS 8 açıklanmıştır. Buna göre, İcare kapsamına girecek (kiralamaya) olan varlık türleri, kiralama türlerine göre işleyecek muhasebe işlem ve süreçleri bu standartta ele alınmıştır. Uluslararası muhasebe standartları ile uyumlu Türkiye muhasebe standartlarında ise Finansal Kiralama UMS/TMS 17 Kiralama İşlemleri standardında açıklanmıştır.*

Çalışmada öncelikle klasik anlamda bilinen finansal kiralamanın işleyişi ve türleri hakkında genel bilgiler verilecek olup, muhasebeleştirme süreci ele açıklanacaktır. Bununla birlikte çalışmanın temel çıkış noktası olan İcare ve türleri hakkında İslami finans kuralları çerçevesinde temel bilgiler açıklanacak olup, İcare ilişkin örnek muhasebe uygulamaları İslami muhasebe standartları göre incelenecektir.

2. KLASİK ANLAMDA FİNANSAL KİRALAMA

Finansal Kiralama “herhangi bir varlığın mülkiyetini almadan, sadece kullanım hakkının belirli bir süre devralınmasına imkân veren bir finansman tekniğidir.” (Tuğlu ve Atila, 2007). Kelime kökü itibari ile finansal kiralama, İngilizce “lease” kelimesinden gelmekte olup, sözlük anlamı taşınmaz bir malın uzun vadeli olarak ve belli bir kira bedeli karşılığında bir başkasına kullanılmak üzere devredilmesi olarak açıklanmaktadır (Uydacı, 2006:1). Türkiye’de 6361 sayılı Finansal Kiralama,

Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu'na göre Türkiye'de leasing iki farklı şekilde uygulanabilmektedir. Kanunda bunlar, faaliyet kiralaması ve finansal kiralama olarak açıklanmıştır.

Faaliyet kiralaması; daha çok kısa süreli kiralama türüdür. Kira sözleşmesinde kapsanan dönem kiralanan varlığın ekonomik ömrünün büyük bir kısmını kapsamaz. Sözleşme belirtilen bir süre için yapılmaktadır (Çakan,2006:13). Vade sonunda varlık kiralama şirketine iade edilir. Faaliyet kiralaması ise, finansmanı kiralayan şirket sağlamaktadır. Kiralama konusu varlık kiracı tarafından seçilir. Kiralama genelde uzun süreli yapılmaktadır. Buradaki temel amaç sözleşmenin süre bitiminden önce sonlandırılmasının önlenektir (Akgüç,1994:528).

Genel olarak finansal kiralamaya ilişkin iş akışı aşağıda şekil 1'de olduğu gibi açıklanabilir.

Şekil 1:Klasik Finansal Kiralama İşleyişi

Kaynak:<http://www.isleasing.com.tr/leasing-hakkinda/leasing-is-akisi/>

Fonksiyonel olarak literatürde ve finansal piyasada uygulanan diğer finansal kiralama türlerini aşağıda gibi açıklamak mümkündür (Mücahitöglü,2015:28-33)

- Doğrudan Kiralama-Dolaylı Kiralama (Direct Leasing-Indirect Leasing)
- Tam Ödemeli Kiralama-Tam Ödemesiz Kiralama (Full Payout Leasing, Non- Payout Leasing)
- Brüt Kiralama-Net Kiralama (Gross Leasing- Net Leasing)
- Sat ve Geri Kirala (Sale and Lease Back)
- Kapalı Uçlu Kiralama-Açık Uçlu Kiralama (Closed End Lease-Open End Lease)
- Değiş-Tokuş Kiralamaları (Swap Lease)
- Yüzde Kiralamaları (Percentage Lease)
- Seken Ödemeli Kiralama (Skipped Payment Lease)
- Ortaklık Yoluyla Kiralama (Joint Venture Lease)
- Deneme Süreli Finansal Kiralama
- Kaldıraçlı Finansal Kiralama (Leveraged Leased)
- Vergi Kiralamaları (Tax Based Lease)
- Alt Kiralama (Sublease)

2.1. UMS/TMS Göre Finansal Kiralama

Finansal kiralama, Uluslararası muhasebe standartları ile uyumlu Türkiye muhasebe standartlarında, UMS/TMS 17 Kiralama İşlemleri standardı olarak belirlenmiştir. Standarttaki temel amaç, gerçekleştirilen kiralama işlemlerine ilişkin olarak kiracı ve kiraya veren tarafından uygulanması gereken muhasebe politikalarını ve yapılacak açıklamaları belirlemek olarak açıklanmıştır.

Standartda, kiralama sözleşmesine konu varlıkların kullanımı ve bakımıyla ilgili önemli hizmetlerin kiraya verenden talep edilebileceği sözleşmeler de dahil olmak üzere, bu varlıkların kullanım hakkının kiracıya aktarıldığı sözleşmelere uygulanır. Bu Standart, sözleşme taraflarından birinin diğerine sözleşme konusu varlığın kullanım hakkını aktarmadığı hizmet sözleşmelerine uygulanacağı belirtilmiştir (TMS 17 Md.3).Standartta,kiralama; kiraya verenin bir varlığın kullanım hakkını, bir ödeme veya ödeme planı karşılığında, taraflarca kararlaştırılmış bir zaman süresince kiracıya devrettiği sözleşme olarak ifade edilmiştir. Finansal kiralama ise; bir varlığın mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan her türlü risk ve yararların devredildiği sözleşmedir. Sözleşme süresi sonunda, mülkiyet devredilebilir veya devredilmeyebilir. Faaliyet kiralaması standartta finansal kiralama dışındaki kiralamalar olarak açıklanmıştır (TMS 17 Md.4).

Standartta finansal kiralama işlemlerinin,ilk muhasebeleştirilmesinde kiralama süresinin başlangıcında, kiracılar, finansal kiralama işlemini, kiralama sözleşmesinin başı itibariyle tespit edilmiş, gerçeğe uygun değer ya da asgari kira ödemelerinin bugünkü değerinden düşük olanı üzerinden bilançolarında varlık ve borç olarak muhasebeleştirileceği açıklanmıştır (TMS 17 Md.20).Sonraki dönemlerde,asgari kira ödemeleri; finansman giderleri ve mevcut yükümlülüklerdeki azalma (borç anapara ödemesi) olarak ayrıştırılır. Finansman giderleri, kalan borç tutarlarına sabit bir faiz oranı uygulanmasını sağlayacak şekilde kiralama süresi boyunca her bir döneme dağıtılır. Koşullu kiralar, oluştukları dönemde gider olarak dikkate alınacağı ifade edilmiştir (TMS 17 Md.25). Bununla birlikte, finansal kiralama işlemi, her bir hesap dönemi itibariyle ilgili finansman giderlerinin dikkate alınması yanında, amortisman tabi varlıklara ilişkin amortisman giderlerini de ortaya çıkarır. Kiralama işlemine konu edilen amortisman tabi varlıkların amortismanı, işletme mülkiyetinde yer alan amortisman tabi varlıklarla uyumlu olmalı ve muhasebeleştirilecek amortisman tutarı, “TMS 16 Maddi Duran Varlıklar” ve “TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar” Standartlarına uygun olarak hesaplanmalıdır. Eğer, kiralama süresi sonunda kiracının kiralama konusu varlığın mülkiyetini edineceğine ilişkin tam bir kesinlik bulunmamakta ise, ilgili varlık, kiralama süresi ve yararlı ömründen kısa olanı itibariyle tamamen itfa edileceği açıklanmıştır (TMS 17 Md.25).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından 10 Ekim 2006 tarih ve 26315 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan ve 17 Mayıs 2007 tarih ve 26525 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketlerince uygulanacak tek düzen hesap planı ve İzahnamesi ile Kamuya Açıklanacak Finansal Tabloların Biçim ve İçeriği Hakkında Tebliğ kapsamında tek düzen hesap planını kullanılması gerektiği ve finansal tablolarını Türkiye Muhasebe Standartlarına ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına uygun olarak hazırlamaları gerektiği ifade edilmiştir.Bu kapsamdakiracı ve kiralayan şirketlerin yapacağı muhasebe kayıtları olarak iki muhasebe süreci ortaya çıkmaktadır.Bu durum aşağıda özetle bir şekilde sadece takip edilmesi gereken hesaplar açısından aşağıdaki gibi açıklamak mümkündür(11 Seri No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği);

Finansal Kiralama Şirketlerinin Kullandıkları Hesaplar

- 022 Yurtiçi Bankalar
- 150 Kiralama İşlemlerinden
- 226 Kiralama Konusu Yapılmakta Olan Yatırımlar
- 380 Ödenecek Vergi, Resim, Harç, Prim ve Fonlar
- 390 Muhtelif Borçlar
- 582 Finansal Kiralama Gelirleri

Kiracı Şirketlerin Kullandıkları Hesaplar

- 120/220 Alıcılar Hesabı:
- 121/221 Alacak Senetleri Hesabı
- 124/224 Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri Hesabı

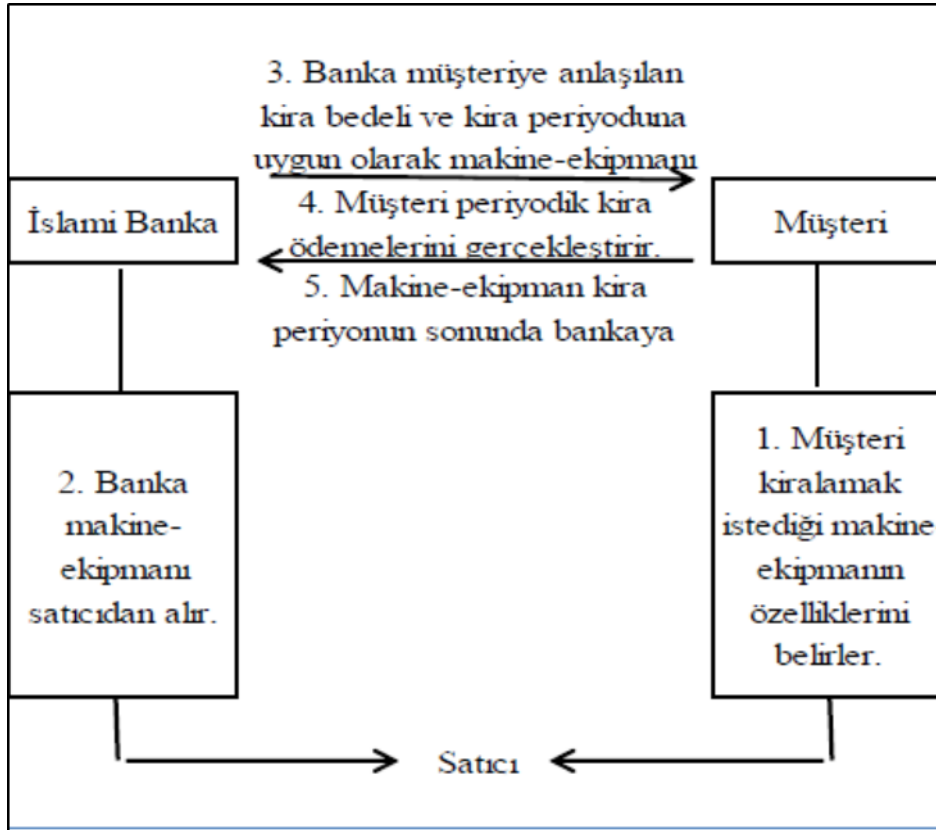
- 301/401 Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar Hesabı
- 302/402 Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri Hesabı

3. İSLAMİ ESASLARA GÖRE FİNANSAL KİRALAMA (İCARE)

İslam Ansiklopedisinde **İCÂRE (الإجارة)** ; “İslâmi borçlar hukukunda menfaatin ücret karşılığında temlik edilmesini konu alan, günümüzde kira, iş ve kısmen de istisnâ‘ akdine tekabül eden akid olarak açıklanmıştır. Bununla birlikte İcare, daha çok dünyevî karşılıklar için kullanılan ücret ve uhrevî karşılıklar için kullanılan ecîr kelimeleriyle eş anlamlı olan icâre sözlükte “iş karşılığı verilen şey, amelin ivazı” demektir. Diğer yandan İcare, daha yaygın biçimde “kiralamak” anlamında masdar olarak da kullanılmaktadır. ([www.islamansiklopedisi](http://www.islamansiklopedisi.com)). Terim olarak ise, “cinsleri ve miktarları belli olan bir menfaati belli bir bedelkarşılığında satmak ve süresi sona erince ya o menfaati geri almak veya icâreyiyenilemek” anlamına gelmektedir (Nasuhi, 1968:157; Ayhan,1999:23; Arpacı,2002:15; Kayar,2011:5).

İcara, geleneksel anlamdaki bankacılık sisteminin finansal kiralama faaliyetlerine benzemekte olup, doğrudan satış yerine, kiralama süresi sonunda mülkiyetin alıcıya geçmesidir (Uzunoğlu,1998:11). İcarede malın mülkiyeti kiraya veren de kalmaya devam eder ve kiraya verilen varlık karşı tarafta emanet olarak teslim edilir. İcara da emanete verilen varlığa kasıtlı olarak zarar verilmez ise zarar karşılanmaz, bilinçli bir şekilde zarar verildiği takdirde ise zarar karşılanmak zorundadır. Bununla birlikte kiralama süresi boyunca kiralanın varlığa ilişkin risklere ve kiralayanın kontrolü dışındaki sebeplerle ortaya çıkan kayba kiraya veren taraf katlanır. Bu durum geleneksel olarak yapılan finansal kiralamayı, icare ile ayıran bir özelliktir. Geleneksel kiralamada genelde bu iki durum arasında bir fark gözetilmez. İcarede bu iki durum birbirinden farklı olarak değerlendirilmektedir (Obaidullah, 2005: 89; Çürük,2015: 60). Genel olarak İcare işleminin işleyişi aşağıda şekil 2’de açıklandığı gibi değerlendirmek mümkündür.

Şekil 2: İcara Sistemin İşleyişi

Kaynak (Çürük,2015: 60)

İslâm hukukunda icâre akdi, “hem gayrimenkul ve menkul eşyanın kullanımını konu alan kira akdini, hem de insanın çalışmasını konu alan iş akdini kapsamakta, tarifin unsurlarını menfaat ve ivaz teşkil etmektedir. Taraflardan biri için menfaati teslim etme, diğeri için bedeli ödeme borcu söz konusu olduğundan icâre akdi iki taraflı ve bağlayıcı (lâzım) bir akiddir. Akdin konusu menfaat olduğu ve menfaat de akid anında bulunmayıp zaman içerisinde ortaya çıkacağı için akid âdeta ortada olmayan (ma’dûm) bir şey üzerine kurulmaktadır. Menfaatin başlangıçta mevcut olmayıp akid süresince peyderpey ortaya çıkması sebebiyle klasik dönem İslâm hukukçularının genel nitelendirmesine göre icâre akdinin kuruluşu menfaatin ortaya çıkışına paralel olarak devamlı yenilenir veya akid bu şekilde yenilenerek birbirine eklenen akidler şeklinde devam eder. Fakat akidde bütünlük sağlamak ve icabın kabulü irtibatını korumak için akid menfaate değil menfaatin ait olduğu eşya veya insana izâfe edilmiş, bir bakıma ayn menfaatin yerine geçmiştir” (<http://www.islamansiklopedisi>, Serahsî, XV, 75; Sâdî Çelebi, VIII, 5-6).Diğer yandan genel olarak İslami finansal piyasada uygulamada kullanılan işleyişinde kullanılan,sahiplikle sona eren (Finance Lease/ Ijarah Muntahia Bittamleek) ve Operasyonel kiralama (Operating Lease/Ijarah) yöntemleri aşağıda açıklanmıştır.

3.1. Sahiplikle Sona Eren Kiralama (Ijarah Muntahia Bittamleek)

Bu yöntemde “İslami banka, gerçek varlıkları istenen ve belirlenen bir şekilde kiralamak için satın almakta, banka ve kiracı kiralama süresi, kira ve ödeme şartları üzerinde anlaşmaktadırlar. Kiralanan varlığın sigortası ve bakımı bankanın sorumluluğundadır, kiralayan ise işletme masrafları ve herhangi bir kötü kullanım durumunda tamir etme masraflarına katlanmaktadır. İslam hukukuna göre aynı bir anlaşmada kiralama ve sahipliğe izin vermediği için, Ijarah Muntahia Bittamleek, sözleşmenin bir tarafına (bankaya) kiralama süresi sonunda ya hediye etmeyi ya da nominal bir fiyattan satmayı gerektirmektedir”(Bozkurt,2016).Bankanın kiralama bedeli üzerinde anlaşmaya vardığı müşteri tarafından ihtiyaç duyulan ekipman/varlık satın alıp kiraya verdiği bir kiralama değildir. Bununla birlikte, bu yöntem diğer Ijarahtan farklılıklar göstermektedir. Bu yöntemde, anlaşma müşterinin belirlenmiş bir dönem sonunda sahipliği elde ettiği bir seçenek sağlamaktadır. Banka bunun yanında müşteri ile satış ve uzun vadeli finansal kiralama anlaşmasına girebilmektedir. Banka müşteriden varlığı satın almakta ve Ijarah veya sahiplikle sona eren kiralama anlaşması altında uzun vadeli finansal kiralama işlemi yapmaktadır. Kiracının kiraya verilen varlığı elde etme seçeneği satış sözleşmesinde öngörüldüğü gibi, kiralama döneminin sonunda veya toplam kiralama döneminin vadesi boyunca yerine getirilebilir. Satınalma işlemi müşteri (Kiracı) için zorunludur (www.albaraka.com)

3.2. Operasyonel kiralama (Operating Lease/Ijarah);

Bu yönteme göre, İslami Banka farklı müşterilerinin ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla çok sayıda farklı varlıkları sağlamaktadır. Bu varlıklar genellikle yüksek derecede pazarlanabilirlik özelliğine sahiptir. Banka bu varlıkları üzerinde anlaşmaya varılacak bir süre boyunca kullanmak üzere istekli herhangi bir kuruma veya iştirakçiye verebilir. Kiralama süresinin bitişinden sonra varlıklar bankaya geri döner ve banka yeni kiracılar arar. Bu yöntemin ayırt edici özelliği varlıkların bu söz konusu varlıkları kiralama döneminin sona erdiği her zaman çok uzun bir dönem boyunca kullanılmadan kalmaması için yeniden kiralamaya çıkaracak olan İslami Bankanın mülkiyetinde kalmasıdır. Bu yöntemde banka, durgunluk veya bu varlıklara yönelik talep azalması riskine katlanmaktadır. Bu operasyon kiralama yöntemi aşağıdaki şekillerde ayrımlara tabi tutulmaktadır.

Özel veya belirli bir kiralama: Birisinin gösterebildiği / işaret ettiği bir taşınmaz malın veya diğer varlıkları kiralama.

Yükümlülükler üzerine tanımlanan Kiralama: Özel olmayan fakat ihtilaflara olanak vermemek için açık bir şekilde tanımlanan, araba veya gemi gibi, yükümlülüklerin ne olacağı üzerinde uzlaşmaya varılan şartname tarafından belirlenen faydanın kiralama olmasıdır (www.albaraka.com).

4. İSLAMİ MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE İCARE İŞLEMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

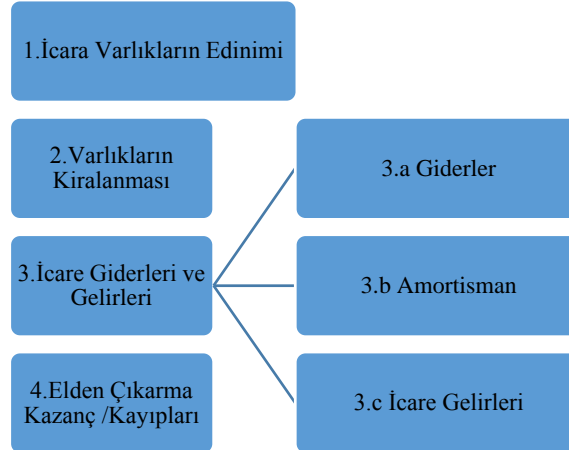
AAOIFI İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions) tarafından İcare'nin işleyişine ve muhasebeleştirilmesine ilişkin esaslar FAS 8 Ijarah and Ijarah Muntahia Bittamleek standardında ele alınmıştır. Standarda göre, İcare finansal kiralama (Finance Lease/ Ijarah Muntahia Bittamleek) ve Operasyonel kiralama (Operating Lease/Ijarah) olmak üzere iki temel İcare modeli üzerinden açıklanmıştır.

AAOIFI, sahiplikle sona eren finansal kiralama'nın, elden çıkarmayı/kullanımı takiben operasyonel kiralamanın ayrı bir muhasebe işlemi olarak hesaplanmasına /açıklanmasına gerek duymaktadır. AAOIFI, sahiplikle sona eren finansal kiralamada varlık sahipliğinin transferinin aşağıda belirtilen 4 farklı şekilde yapılmasını önermektedir (Atmeh ve Serdaneh,2012:50).

- Bağış yoluyla transfer
- Kiralamada üzerinde anlaşmaya varılmış ve belirtilmiş miktar dikkate alınarak satışının yapılması yoluyla
- Kiralama süresinin sonundan önce Ijar bakiyesinin fiyatı eşdeğerinde bir satış yoluyla transfer.
- Kiralanan varlığın aşamalı satışı yoluyla transfer.

Bununla birlikte İcara, her ne kadar geleneksel anlamdaki bankacılık sisteminin finansal kiralama faaliyetlerine benzemekte olsada uygulama açısından bazı farklılıklar göstermektedir. Bu anlamda, geleneksel finansal kiralama ile İcare farklı yapılara sahip olduğu açıktır. Bu yüzden, finansal kiralama için muhasebeleştirme yöntemi uluslararası finansal raporlama standartları (IFRS) ve AAOIFI standartları arasında farklılık göstermektedir. Geleneksel finansal kiralamada, kiralanan varlık kiracı ve benzer sorumluluklar (finansal ödemeler) ile ilgili kayıt defterinde tanınmaktadır. Kiraya veren kayıt defterlerindeki kiralanan finansal varlığı bilanço dışında bırakırken ve tahsil edilecek varlıkları tanımaktadır (Alınacak finansal ödemeler). Bunun nedeni tüm risklerin ve yasal sahiplikten kaynaklanan kazanımların kiraya verenden kiracıya transfer edildiğinin varsayılmasıdır (Uddin, 2012). AAOIF ve FAS 8 'e göre ise, Ijarah taksitlerinin finansal kiralama süresi dönemlerinde dağıtılması ve Ijarah harcaması olarak tanınması gerekmektedir. Ijarah süresinin sonunda, kiralanan varlığın kanuni mülkiyeti kiracıya bir bağış/hibe olarak geçer. Kiralanan varlık kiracının kayıt defterlerinde tanınacaktır. Bununla birlikte söz konusu zamandaki nakit eşdeğeri ölçülecek ve hesaplanacaktır. Buna tekabül eden (credit) kredi özsermayeye ekleneceği standartta ifade edilmiştir (AAOIFI, 2008, P. 256; Atmeh ve Serdaneh,2012:52).). AAOIF ve FAS 8 'e göre ise, Ijarah işlemlerinin muhasebeleştirme süreçleri aşağıda şekil 3'te açıklanmıştır.

Şekil 3: Ijarah İşlemlerinin Muhasebeleştirme Süreçleri

Kaynak: <http://www.kantakji.com/media/163518/accounting-for-ijarah-and-ijarah-muntahia.pdf>

5. ÖRNEK UYGULAMA

X şirketi A İslami Bankası ile 3 yıllığına bir ekipmanın kiralama işlemi için sözleşme imzalamıştır. A bankası X şirketine kiraya vereceği ekipmanı 60.000 USD karşılığında 2013 yılının Ocak ayında satın almıştır. Banka ayrıca kira sözleşmesi bedeli 500 USD gider hesaplamıştır. Kiralamaya ilişkin bilgiler aşağıdaki gibidir (Bu örnek, Mohamed Ali ADAM tarafından hazırlanan "Comparison Of Islamic Financial Accounting With Conventional Financial Accounting", isimli yüksek lisans tezinden alınmıştır);

Ocak 2013 Yılındaki Ekipman Bedeli : 60.000 USD

31 Aralık 2015 Tarihinde Kiralanan Varlığın Değeri: 2000 USD

Üçer Aylık Dönemlere İlişkin Kira Bedeli : 6000 USD

Amortisman Değeri (Ekonomik Ömür Üç Yıldır) : 4000 USD

İkinci yılda yapılan harcamalar (Tahmini): 1200 USD

Kiralama sözleşmesine ilişkin muhasebe kayıtları A İslami Bankası açısından yapılacaktır. Kiralama sonundaki hurda değeri %50'dir.

Çözüm: Amortisman (Tarihi Maliyet-Hurda Değeri)/Ekonomik Ömür

$60,000 - 4,000 / 3 \text{ yıl} = 18,666 \text{ yıllık değer}$

Kiralamaya İlişkin Başlangıç Kayıtları

Duran Varlık (Ekipman)	60.000 USD	
Kasa		60.000 USD
Ekipmanın Satın Alınması		
İcare (Muntahia Bitamleek Varlık)	60.000 USD	
Duran Varlık		60.000 USD
Kiralanan Varlık		
İcare İlişkin Doğrudan Gider	500 USD	
Kasa		500 USD
Kira Sözleşmesi Gideri		

İlk Kira Bedeli Tahsilatı

Kasa	6000 USD	
Kira Geliri		6000 USD
Döneme İlişkin Kira Geliri		

Yıl Sonu İşlemleri

Kasa	6000 USD	
İcare Gelir / Kar ve zarar		6000 USD
2013 Aralık Taksiti		
Kar ve Zarar	18,666 USD	
Birikmiş Amortisman Karşılığı		18,666 USD
Yıllık Amortisman Tutarı		
Kar ve Zarar		
İcare İlişkin Doğrudan Gider	167 USD	167 USD
Amortismanla İlişkin Başlangıç Gideri		

Kiralama Dönemi Sonuna İlişkin Kayıtlar

Kasa	6000 USD	
İcara Geliri/Kar ve Zarar		6000 USD
Alınan Kira Geliri		
Kar ve Zarar	18,666 USD	
Amortisman Karşılığı		18,666 USD
Her yıl için ayrılan amortisman karşılığı		
Kar ve Zarar	167 USD	
İcare İlişkin Doğrudan Gider		167 USD
Amortismana ilişkin icare gideri		
Kasa	2000 USD	
Kar ve Zarar	2000 USD	
İcare Varlık Hesabı (Hurda Değeri)		4000 USD

6. SONUÇ

İcara bir yönü ile geleneksel anlamdaki bankacılık sisteminin finansal kiralama faaliyetlerine benzemekte olup, doğrudan satış yerine, kiralama süresi sonunda mülkiyetin alıcıya geçmesi olarak açıklamak belki mümkündür (Uzunoğlu,1998:11).Diğer yandan, İcarede malın mülkiyeti kiraya veren de kalmaya devam eder ve kiraya verilen varlık karşı tarafta emanet olarak teslim edilir. İcare de emanete verilen varlığa kasıtlı olarak zarar verilmez ise zarar karşılanmaz, bilinçli bir şekilde zarar verildiği takdirde ise zarar karşılanmak zorundadır. Bununla birlikte kiralama süresi boyunca kiralanan varlığa ilişkin risklere ve kiralayanın kontrolü dışındaki sebeplerle ortaya çıkan kayba kiraya veren taraf katlanır. Bu durum geleneksel olarak yapılan finansal kiralamayı, icare ile ayıran bir özelliktir. Geleneksel kiralamada genelde bu iki durum arasında bir fark gözetilmez. İcarede bu iki durum birbirinden farklı olarak değerlendirilmektedir (Obaidullah, 2005: 89; Çürük,2015: 60).Buradan hareketle, geleneksel finansal kiralama ile İcare farklı yapılara sahip olduğu açıktır. Bu yüzden, finansal kiralama ilişkin muhasebeleştirme yöntemi uluslararası finansal raporlama standartları (IFRS -17) ve İslami muhasebe standartları (AAIOFI-FAS 8) arasında farklılık göstermektedir. Geleneksel finansal kiralamada, kiralanan varlık kiracı ve benzer sorumluluklar (finansal ödemeler) ile ilgili kayıt defterinde tanınmaktadır. Kiraya veren kayıt defterlerindeki kiralanan finansal varlığı bilanço dışında bırakırken ve tahsil edilecek varlıkları tanımaktadır (Alınacak finansal ödemeler). Bunun nedeni tüm risklerin ve yasal sahiplikten kaynaklanan kazanımların kiraya verenden kiracıya transfer edildiğinin varsayılmasıdır (Uddin, 2012). AAOIF ve FAS 8 'e göre ise, İjarah taksitlerinin finansal kiralama süresi dönemlerinde dağıtılması ve İjarah harcaması olarak tanınması gerekmektedir. İjarah süresinin sonunda, kiralanan varlığın kanuni mülkiyeti kiracıya bir bağış/hibe olarak geçer. Kiralanan varlık kiracının kayıt defterlerinde tanınacaktır. Bununla birlikte söz konusu zamandaki nakit eşdeğeri ölçülecek ve hesaplanacaktır. Buna tekabül eden (credit) kredi özsermayeye ekleneceği standartta ifade edilmiştir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ADAM Ali Mohammed,“Comparison Of Islamic Financial Accounting With Conventional Financial Accounting”, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun,2015.

AKGÜÇ Öztin, Finansal Yönetim, 6. Baskı, Avcıol Yayınevi, İstanbul, 1994

AKTEPE Emin İshak,İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık,Erkam Matbası,İstanbul,2010.

ARPACI Abdülkadir, Kira Hukuku ve Uygulaması, Temel yayınları, İstanbul, 2002

ATMEH, M. A., & Serdaneh, J. A. (2012). A proposed model for accounting treatment of İjarah. International Journal of Business and Management, 7(18), 49.

Bilmen Ömer Nasuhi, Hukuk-i İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu, İstanbul,1968

CAN Vecdi, (2008),Bir Ayetin Işığında İslam Dinin Muhasebeye Bakışı,Akademik Bakış, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, ISSN:1694-528X, İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız- Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat- KIRGIZİSTAN SAYI 15, EKİM, <http://www.akademikbakis.org>

ÇAKAN Cemal, “Finansal Kiralama(Leasing) ve Türkiye Uygulaması”,İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya,2006.

KAYAR Mehmet Sedik,İslam Hukukunda İcâre Akdi,Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır,2011.

MÜCAHİTOĞLUNurullah, “Türkiye’de Katılım Bankalarının Finansal Kiralamadaki Yeri, Diğer Finansal Kiralama Şirketleriyle Karşılaştırılması Ve Sektörde Sukuk Uygulaması Beklentileri”,Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,2015.

Obaidullah, M. (2005). Islamic financial services,İslamic Economics Research Center.

PIRİŞŞaban, “Kur’an-ı Kerim – Türkçe Anlamı”, Okyanus Yayıncılık, 6.Baskı, İstanbul, 2004.

TuğluAli ve Özkan Atila (2007), Finansal Kiralama İşlemleri, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara.

UDDİN, N. (2012). Comparative Analysis of Reporting Practices of Islamic Financial Institutions (IFIs). In the 16th International Business Research Conference. Dubai, UAE. Retrieved from <http://www.wbiconpro.com/110-Nazim.pdf>.

UYDACISıla, (2006), Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Kiralama İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

UZUNOĞLU Sadi, Yeni Finansman Teknikleri, Strata Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul, 1998.

YALÇIN, Ayhan, Kira Elkitabı, Geçit kitapevi yayınları 1. Baskı, İstanbul, 1999

İnternet Kaynakları

Resmi Gazete, 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman şirketleri Kanunu, Sayı: 28496, Tarih: 13.12.2012, <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>,

İslami Finansın Temelleri, Araçları ve Uygulamaları,<https://www.linkedin.com/pulse/islami-finans%C4%B1n-temelleri-ara%C3%A7lar%C4%B1-ve-uygulamalar%C4%B1-said-bozkurt?forceNoSplash=true>

<http://www.albaraka.com/default.asp?action=article&ID=302>

<http://www.ismmmo.org.tr/html.asp?id=4071>

<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=210379&idno2=c210293#4>

<http://www.isleasing.com.tr/leasing-hakkında/leasing-is-akisi/>

<http://aaofi.com/issued-standards/?lang=en>

<http://kgk.gov.tr/contents/files/TMS17.pdf>

<http://www.kantakji.com/media/163518/accounting-for-ijarah-and-ijarah-muntahia.pdf>